

فصلنامه علمی- پژوهشی «پژوهش زبان و ادبیات فارسی»

شماره بیست و یکم، تابستان ۱۳۹۰: ۱-۲۹

تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۰۱/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۰/۰۲/۱۲

بررسی کتاب‌های درسی سال تحصیلی ۸۸ - ۱۳۸۷ دوره ابتدایی از نظر میزان هماهنگی در جدایی یا اتصال پایه واژه‌های فعلی و غیرفعلی در کلمات مرکب

سید حمید هاشمی*

چکیده

در این کار پژوهشی تمام کتاب‌های درسی سال تحصیلی ۸۸ - ۱۳۸۷ دوره ابتدایی کلمه به کلمه بررسی شده است. در این بررسی، شیوه نگارش کلمات مرکب با توجه به نحوه جدایی یا اتصال پایه‌واژه‌ها به یکدیگر مورد توجه ویژه بوده و میزان هماهنگی بودن کتاب‌های مختلف سال‌های مختلف مورد مقایسه قرار گرفته است. گردآوری داده‌ها از طریق بررسی تک تک کلمات کتاب‌های مذکور صورت پذیرفته است. با توجه به نوع تحقیق، نحوه گردآوری داده‌ها و تجزیه و تحلیل آنها، روش انجام کار توصیفی است. جامعه آماری این پژوهش کلیه کتاب‌های درسی سال تحصیلی ۸۸ - ۱۳۸۷ دوره ابتدایی است و با توجه به اینکه تمام کلمات کتاب‌ها مورد بررسی قرار گرفته، حجم نمونه نیز تمام کتاب‌های فوق بوده و نمونه‌گیری انجام نشده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق مشخص کردن فراوانی و ناهماهنگی‌های مربوط به اتصال یا جدایی تکواژهای مختلف صورت پذیرفته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که در تعدادی از کتاب‌های درسی و همچنین در بین آنها در مقایسه با یکدیگر ناهماهنگی‌هایی از نظر نحوه اتصال پایه‌واژه‌ها در کلمات مرکب وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: کتاب‌های درسی، کلمات مرکب، تکواژ، پایه، پسوندواژه فعلی، پسوندواژه اسمی، جدانویسی، متصل‌نویسی.

مقدمه

دانستن املائی صحیح کلمات هر زبان برای اهل آن زبان ضروری است و به کار بردن املائی غلط مخصوصاً برای افراد تحصیل کرده، نگرش منفی دیگران را به همراه دارد. املائی صحیح نه تنها شامل به کار بردن صحیح حروف الفبا می‌شود بلکه نحوه صحیح و هماهنگ اتصال تکواژهای مختلف به یکدیگر را نیز در بر دارد. در زبان فارسی شیوه اتصال تکواژها به یکدیگر سلیقه‌ای شده و ناهماهنگی‌های زیادی در کتاب‌های مختلف و حتی در مورد تکواژهای یکسان در یک کتاب نیز به چشم می‌خورد.

با توجه به اینکه اساس و پایه یادگیری نوشتن و املائی کلمات در دوره ابتدایی شکل می‌گیرد، ضرورت دارد به نحوه نگارش و املائی کلمات در کتاب‌های درسی این دوره توجه خاصی شود و یکسان بودن املائی کلمات و شیوه نگارش آنها کاملاً رعایت گردد. در غیر این صورت دانش‌آموز که هنوز در مراحل اولیه یادگیری نوشتن است دچار آشفتگی شده و این امر خود باعث زیاد شدن اشتباهات املائی و سر در گمی وی در اتصال یا جدایی تکواژهای مختلف می‌گردد. برخوردهای مختلف معلمان نیز با شیوه‌های مختلف نگارش بر مشکلات دانش‌آموزان می‌افزاید. در این مقاله تمام کتاب‌های درسی سال تحصیلی ۸۸ - ۸۷ دوره ابتدایی کلمه به کلمه بررسی شده‌اند. در این بررسی، کلمات مرتب از نظر میزان هماهنگی در نحوه جدایی یا اتصال پایه واژه‌ها به یکدیگر مورد توجه ویژه بوده و سعی شده پاسخی مناسب به سؤال‌های زیر داده شود:

۱- آیا در هر یک از کتاب‌های درسی دوره ابتدایی ناهماهنگی‌هایی از نظر نحوه اتصال پایه واژه‌ها به یکدیگر وجود دارد؟

۲- آیا در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی در مقایسه با یکدیگر ناهماهنگی‌هایی از نظر نحوه اتصال پایه واژه‌ها به یکدیگر وجود دارد؟

با توجه به این سؤالات، مهم‌ترین فرضیه‌های تحقیق به قرار ذیل است:

۱- احتمالاً در هر یک از کتاب‌های درسی دوره ابتدایی ناهماهنگی‌هایی از نظر نحوه اتصال پایه واژه‌ها به یکدیگر وجود دارد.

۲- احتمالاً در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی در مقایسه با یکدیگر ناهماهنگی‌هایی از نظر نحوه اتصال پایه واژه‌ها به یکدیگر وجود دارد.

پیشینه و روش تحقیق

در سایت‌های مربوط به وزارت آموزش و پرورش و دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی و همچنین سایر رابط‌های مربوط به املائی فارسی در جستجوی گوگل، تحقیق مشابهی که بتوان به عنوان پیشینه ذکر کرد؛ مشاهده نشد. در انجام این تحقیق به منابع گوناگون در رابطه با انواع

تکواژها در زبان فارسی مراجعه شد. در میان این منابع که از آنها مستقیماً در این تحقیق استفاده شده است می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: «دستور زبان فارسی» اثر عبدالعظیم قریب و دیگران، «دستور زبان فارسی» اثر پرویز ناتل خانلری، «دستور زبان فارسی» اثر حسن احمدی گیوی و حسن انوری، «دستور زبان فارسی» اثر محمد جواد شریعت، «دستور زبان فارسی واژگان و پیوندهای ساختی» اثر مهدی مشکوة الدینی، «اشتقاق پسوندی در فارسی امروز» اثر خسرو کشانی و «دستور خط فارسی» تألیف فرهنگستان زبان و ادب فارسی.

همچنین با توجه به نوع تحقیق و تجزیه و تحلیل داده‌ها، روش انجام کار توصیفی است. برای انجام آن از منابع ذکر شده در پیشینه تحقیق برای تعریف کلمات مرکب و شناخت بهتر اینگونه کلمات استفاده شده است. در هر یک از این منابع، دسته‌بندی‌هایی برای کلمات مرکب مورد استفاده قرار گرفته که در مواردی شبیه به هم هستند اما تفاوت‌هایی نیز در آنها مشاهده می‌شود. تعریف‌های داده شده در این منابع در مورد کلمات مرکب در قسمت ۱۰ آورده شده‌اند. در این مقاله کلمه‌های مرکب استخراج شده از کتاب‌های درسی بر اساس نحوه اتصال پایه واژه دوم در ساخت آنها مورد بررسی قرار گرفته و بر اساس نوع کلمه این پایه واژه‌ها به دو دسته فعلی و غیر فعلی تقسیم شده‌اند.

روش جمع‌آوری داده‌ها

تک تک کلمات تمام کتاب‌های درسی مورد توجه قرار گرفتند و تقریباً تمام موارد به کار رفته هر یک از کلمات مرکبی که امکان داشتن املائی متفاوت و یا شیوه نگارش متفاوت از نظر نحوه اتصال پایه واژه‌ها و انواع تکواژهای یکسان را داشتند یادداشت گردید و با دقت مورد بررسی قرار گرفتند.

روش مشخص نمودن منبع هر کلمه به این صورت انجام شد که در بسیاری موارد در متن مقاله برای هر یک از کلمات یا گروه کلمات استخراج شده از کتاب‌های درسی عددهایی به همراه حروف «م»، «ض»، «ج» ذکر شده است که مبین شماره صفحه کتابی که کلمه از آن استخراج شده و شماره کتاب مربوط می‌باشد. نحوه اختصاص دادن این عددها و حروف و استفاده از آنها به شرح زیر توضیح داده می‌شود:

۱- به هر یک از کتاب‌های درسی دوره ابتدایی یک شماره دو رقمی اختصاص داده شده است. رقم اول هر شماره از ۱ الی ۵ بیانگر سال‌های اول تا پنجم ابتدایی و رقم دوم شماره اختصاص یافته و ثابت مربوط به هر کتاب می‌باشد. جدول شماره ۱ نام کتاب‌های درسی دوره ابتدایی و شماره اختصاص یافته به هر کتاب را بر اساس سال و نام کتاب نشان می‌دهد. همان طور که در جدول مشخص است سال اول دارای پنج کتاب، سال

دوم هفت کتاب و سال‌های سوم تا پنجم ابتدایی هر کدام دارای هشت کتاب هستند. به عنوان مثال کتاب ریاضی سال اول با شماره ۱۴، ریاضی سال دوم با شماره ۲۴، ریاضی سال سوم با شماره ۳۴، ریاضی سال چهارم با شماره ۴۴ و ریاضی سال پنجم با شماره ۵۴ در این تحقیق مشخص شده‌اند.

ردیف	نام کتاب‌های دوره ابتدایی درسی	شماره کتاب‌های سال اول	شماره کتاب‌های سال دوم	شماره کتاب‌های سال سوم	شماره کتاب‌های سال چهارم	شماره کتاب‌های سال پنجم
۱	فارسی (بخوانیم)	۱۱	۲۱	۳۱	۴۱	۵۱
۲	فارسی (بنویسیم)	۱۲	۲۲	۳۲	۴۲	۵۲
۳	علوم	۱۳	۲۳	۳۳	۴۳	۵۳
۴	ریاضی	۱۴	۲۴	۳۴	۴۴	۵۴
۵	آموزش قرآن	۱۵	۲۵	۳۵	۴۵	۵۵
۶	هدیه‌های آسمان	-	۲۶	۳۶	۴۶	۵۶
۷	هدیه‌های آسمان (کتاب کار)	-	۲۷	۳۷	۴۷	۵۷
۸	تعلیمات اجتماعی	-	-	۳۸	۴۸	۵۸

جدول شماره ۱

۲- در بسیاری موارد در متن تحقیق علاوه بر دو رقم مربوط به سال و نام کتاب یک تا سه رقم دیگر نیز به عدد مندرج در مقابل هر مورد اضافه شده که این عدد یک تا سه رقمی اضافه شده شماره صفحه‌ای را که آن کلمه از آن استخراج شده نشان می‌دهد. به عنوان مثال در جدول شماره ۲ در مقابل پایه فعلی «آلود» در کلمه مرگب «خواب آلود» عدد «۳۱۱۷» درج گردیده است. عدد ۳ بیانگر سال سوم، عدد ۱ بیانگر کتاب «فارسی (بخوانیم)» و عدد سه رقمی ۱۱۷ به شماره صفحه در کتاب مذکور اشاره دارد به این مفهوم که این مورد از صفحه ۱۱۷ کتاب فارسی (بخوانیم) سال سوم ابتدایی استخراج گردیده است.

۳- در مواردی در متن تحقیق از حروف «م»، «ض» و «ج» نیز به همراه شماره سال و کتاب با شماره صفحه یا بدون شماره صفحه اشاره شده است. این حروف به ترتیب به عنوان صورت کوتاه شده کلمات «مقدمه»، «ضمیمه» و «جلد» به کار رفته‌اند. استفاده از این حروف به معنی استخراج کلمه یا گروه کلمات از این قسمت‌ها است. منظور از «مقدمه»

تمام قسمت‌های قبل از متن اصلی کتاب بجز جلد از جمله مقدمه و فهرست مطالب است. در بعضی از کتاب‌های درسی شماره گذاری اصلی کتاب از این صفحات شروع شده و در بعضی دیگر این قسمت‌ها شماره ندارند که در بسیاری موارد به منظور دقیق‌تر مشخص کردن آدرس مورد استخراج شده، برای این صفحات شماره در نظر گرفته شده و در پاره‌ای از کتاب‌ها نیز فقط به ذکر حرف «م» پس از شماره سال و کتاب اکتفا شده است. منظور از «ضمیمه» نیز تمام قسمت‌های اضافه شده پس از متن اصلی کتاب از جمله فهرست لغات و فهرست کتاب‌های سودمند به منظور مطالعه است. در مورد ذکر شماره صفحه این قسمت‌ها نیز مانند قسمت‌های «مقدمه» عمل شده است. منظور از «جلد» نیز موارد یادداشت شده از روی جلد کتاب‌هاست.

جامعه و نمونه آماری، و روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها

جامعه آماری این پژوهش کلیه کتاب‌های درسی سال تحصیلی ۱۳۸۷-۸۸ دوره ابتدایی است و با توجه به اینکه تمام کلمات کتاب‌ها مورد بررسی قرار گرفته‌اند، حجم نمونه نیز تمام کتاب‌های فوق بوده و نمونه‌گیری انجام نشده است. با این توجه پژوهش کلمات مرکب کتاب‌های درسی دوره ابتدایی را از نظر یکسان بودن شیوه نگارش و نحوه اتصال انواع تکواژها به یکدیگر مورد توجه قرار می‌دهد و به ذکر و بررسی موارد هماهنگ و غیرهماهنگ می‌پردازد. برای انجام این بررسی‌ها از جدول‌های حاوی عدم هماهنگی‌ها و همچنین ذکر فراوانی موارد و اعلام درصدها استفاده شده است تا موارد هماهنگ و ناهماهنگ به کار رفته در کتاب‌های درسی در موارد مشابه با یکدیگر مقایسه گردند.

کلمات مرکب

مشکوة‌الدینی کلمات مرکب را چنین تعریف می‌کند، «کلمات مرکب به دو یا چند پایه‌واژه قابل تجزیه هستند. در ساختواژه مرکب ممکن است پیشوند، پسوند، حرف اضافه و برخی تکواژهای دستوری دیگر نیز به کار رفته باشد». وی پانزده نوع کلمه مرکب را با ذکر مثال مشخص کرده است (مشکوة‌الدینی، ۱۳۸۶: ۳۰). کشانی پایه‌های حال و گذشته افعال را که در ساخت کلمات مرکب به کار می‌روند «پسوندواره‌های فعلی» و اسم‌هایی را که در ساخت این گونه کلمات مورد استفاده قرار می‌گیرند «پسوندواره‌های اسمی» می‌نامد (کشانی، ۱۳۷۱: ۶۶-۵۵). قریب و همکاران (۱۳۶۷: ۳۲) اینگونه تعریف کرده‌اند، «اسم مرکب یا «آمیخته» آن است که از دو کلمه یا بیشتر ترکیب شده باشد.» در این کتاب نه نوع اسم مرکب ذکر شده است (قریب و همکاران،

۱۳۶۷: ۳۳ - ۳۲). از نظر خانلری هر گاه اسم یا صفتی دارای دو جزء یا بیشتر باشد که هر یک جداگانه دارای معنی باشند کلمه مرکب خوانده می‌شود (ناتل خانلری، ۱۳۷۰: ۱۶۱). انوری و احمدی گیوی اسم‌ها و صفت‌های مرکب را ترکیب یافته از چند بخش تعریف کرده و برای اسم‌های مرکب شانزده نوع و برای صفت‌های مرکب انواع زیادی را ذکر کرده‌اند (انوری، ۱۳۷۱: ۷-۹۶، ۱۰۰-۹۹، ۱۵۱-۶). در «دستور خط فارسی» تألیف فرهنگستان زبان و ادب فارسی (۱۳۸۴: ۵) در مورد کلمات مرکب چنین آورده شده است:

در دهه‌های اخیر، بیشترین اختلاف نظر در باب شیوه املای کلمات فارسی بر سر موضوع جدانویسی یا پیوسته‌نویسی کلمات مرکب بوده است. فرهنگستان، ... در این باب راه میانه را برگزیده و کوشیده است تا فقط مواردی را که جدا نوشتن و یا پیوسته نوشتن آنها الزامی است، تحت قاعده و ضابطه درآورد و شیوه نگارش باقی کلمات مرکب را به ذوق و سلیقه نویسندگان واگذار کند.

و در ادامه در صفحه ۳۹ در مورد «پیوسته‌نویسی» یا «جدانویسی» کلمات مرکب سه فرض را به شرح زیر قابل تصور دانسته است:

- ۱- تدوین قواعدی برای جدانویسی همه کلمات مرکب و تعیین موارد استثنا.
- ۲- تدوین قواعدی برای پیوسته‌نویسی همه کلمات مرکب و تعیین موارد استثنا.
- ۳- تدوین قواعدی برای جدانویسی الزامی بعضی از کلمات مرکب و پیوسته‌نویسی بعضی دیگر و دادن اختیار در خصوص سایر کلمات به نویسندگان.

فرهنگستان در تدوین و تصویب «دستور خط فارسی» فرض سوم را برگزیده و تنها موارد الزامی جدانویسی یا پیوسته‌نویسی را معین کرده است (فرهنگستان، ۱۳۸۴: ۳۹).

با توجه به قابلیت اتصال بسیاری از حرف‌های الفبای فارسی به حرف قبل یا بعد از خود، در موارد زیادی کلمات مرکب قابل اتصال به یکدیگر هستند و در بعضی موارد نیز با توجه به حروف قابل اتصال نیستند که البته نمی‌توان آن را ملاکی برای جدایی یا اتصال کلمات به یکدیگر در کلمات مرکب دانست. شاید بتوان گفت چون کلمات مرکب از حداقل دو کلمه جداگانه تشکیل شده‌اند می‌توان آنها را جدا نوشت. اما از طرف دیگر ممکن است گفته شود چون هر یک از کلمات مرکب می‌تواند حکم کلمه واحدی را داشته باشد پس باید متصل به هم نوشته شوند. همانطور که از سه فرض در نظر گرفته شده توسط فرهنگستان که از دانش و تجربه استادان در تدوین دستور خط بهره برده است فهمیده می‌شود به سادگی نمی‌توان برای جدانویسی یا متصل‌نویسی کلمات فارسی دلیل ذکر و قاعده و قانون وضع کرد. زیرا در صورتی که این کار

حتی با برگزاری دهها جلسه با حضور استادان فرهیخته و با تجربه عملی بود فرهنگستان فرض سوم را بر نمی‌گزید.

بر فرض که با صرف وقت بسیار این کار عملی شود، وادار کردن نویسندگان کتاب‌ها، مقاله‌ها، مجله‌ها، روزنامه‌ها و غیره به پیروی از آن بسیار دشوارتر از وضع قانون به نظر می‌رسد. اما می‌توان از مؤلفان و مصححان کتاب‌های درسی مخصوصاً برای دوره ابتدایی انتظار داشت که هماهنگی و یکسان بودن را در آنها بطور کامل و دقیق رعایت کنند.

نتایج تحقیق

در این قسمت کلمه‌های مرکب استخراج شده از کتاب‌های درسی از حیث یکسان بودن املائی و شیوه اتصال پایه‌واژه‌ها به یکدیگر مورد بررسی قرار می‌گیرند. تعداد موارد استخراج شده ۲۵۶۲ مورد شامل ۳۵۸ کلمه مرکب می‌باشد که بعضی از آنها چندین بار در بین کلمات استخراج شده به چشم می‌خورند. از این تعداد ۲۵۶۲ مورد، ۱۳۱۳ مورد معادل ۵۱/۲۵٪ شامل ۲۳۱ کلمه مرکب دارای پایه‌واژه فعلی یعنی معادل ۶۴/۵٪ کلمات مرکب و ۱۲۴۹ مورد معادل ۴۸/۷۵٪ شامل ۱۲۷ کلمه مرکب دارای پایه‌واژه‌های غیر فعلی یعنی معادل ۳۵/۵٪ کلمات مرکب استخراج شده می‌باشند.

با توجه به اینکه از بین ۳۵۸ کلمه مرکب به کار رفته در موارد استخراج شده ۶۴/۵٪ مربوط به کلمات مرکب ساخته شده با استفاده از پایه‌حال و گذشته فعل‌ها در مقابل ۳۵/۵٪ کلمات مرکب غیر فعلی است در این قسمت ابتدا پایه‌واژه‌های فعلی و سپس پایه‌واژه‌های غیر فعلی از نظر نحوه اتصال به پایه‌واژه‌های قبل از خود در ساخت کلمات مرکب مورد بررسی قرار می‌گیرند. پایه‌های حال و گذشته فعل‌ها در کلمات مرکب استخراج شده از کتاب‌ها از نظر نحوه اتصال به

کلمه قبلی

بررسی نحوه اتصال آنها

فقط به صورت جدا

در نحوه اتصال پایه‌های حال و گذشته فعل‌ها به کلمه قبل از خود، در بین کلمات مرکب استخراج شده از کتاب‌های درسی عدم هماهنگی‌های زیادی مشاهده می‌شود. این پایه‌های فعلی از این نظر به دسته‌های متفاوتی به شرح زیر تقسیم می‌شوند.

پایه‌های فعلی‌ای که در تمام موارد استخراج شده به صورت جدا به کار رفته‌اند در جدول شماره ۲ آورده شده‌اند. برای هر پایه فعل، یک مثال با ذکر شماره صفحه مربوط ذکر شده است. بسیاری از این پایه‌های فعلی در کلمه‌های دیگری نیز به کار رفته‌اند:

شماره صفحه مثال	مثال	پایه فعل
۳۱۱۱۷	خواب آلود	آلود
۱۴۵۰	دانش آموز	آموز
۲۷۲۹	رنگ آمیزی	آمیز
۱۳۸۳	جمع آوری	آور
۴۶۶۶	غم انگیز	انگیز
۵۱۱۰	جان بخشی	بخش
۳۸۴۱	گچ بری	بر
۳۳۱۰۵	عکس برداری	بردار
۵۱۱۵۶	دل بسته	بست
۴۱۸۶	پیش بینی	بین
۲۱۱۲	احوال پرسی	پرس
۴۵۱۹	بت پرست	پرست
۴۴۸۲	شیرینی پزی	پز
۴۳۶۰	روپوش دار	پوش
۴۳۷۱	سیم پیچ ها	پیچ
۱۱۱۰۲	راه پیمایی	پیما
۳۱۵۴	شب تاب	تاب
۴۸۱۰۲	سنگ تراشی	تراش
۵۸۱۰۵	جنگ جو	جو
۴۱۱۶۶	دل چسب	چسب
۵۶۵۴	دل خراش	خراش
۵۱۱۷۸	آتش خوار	خوار
۲۶۶۴	درس خوان	خوان
۴۱۱۲۷	حاصل خیز	خیز
۳۱۱۴۱	یادداشت برداری	داشت
۵۱۸۱	ریاضی دان	دان
۵۱۱۷۸	جهان دیده	دید
۱۳۶۴	آهن ربا	ربا
۵۱۱۰	پیام رسان	رسان
۵۸۱۰۵	خون ریز	ریز
۳۵۱۶م	آسیب زرا	زرا
۳۲۱۳۸	نفس نفس زنان	زن
۵۱۱۵۶	غزل سرا	سرا
۴۱۶۲	قانون شکنی	شکن
۵۳۵۱	زمین شناسان	شناس
۴۶۶۸	طاقات فرسا	فرسا
۴۳۳۴	رنگ فروش ها	فروش

۵۳۶۸	آتش فشان	فشان
۲۴۱۵۵	برنج کار	کار
۳۸۱۱	زحمت کش	کش
۳۳۸۸	میکروب کش	کش
۳۱۱۲۵	سخت کوش	کوش
۳۱۴۱	دل گشا	گشا
۲۵۹م	پیش گفتار	گفت
ض ۳۱۱	آتش نشانی	نشان
۴۵۱۵م	پیام نگار	نگار
۴۳۴۷	یک نواخت	نواخت
۳۲۱۲۰	کوه نور	نورد

جدول شماره ۲

فقط به صورت متصل

جدول شماره ۳ پایه‌های فعل‌هایی را در بر دارد که در تمام موارد استخراج شده به صورت متصل به کلمه قبل از خود به کار رفته‌اند. برای هر پایه مثالی به همراه شماره صفحه آن ذکر شده است:

شماره صفحه مثال	مثال	پایه فعل
۴۱۹۷	خوشایند	آ
۳۱۶۲	جانبازی	باز
۴۸۱۱۶	کمبود	بود
۴۲۲۰	پیش‌تاز	تاز
۴۱۵م	گلچین	چین
۵۶۱۰	لبخند	خند
۴۳۵۲	رویداد	داد
۴۸۸م	سازماندهی	ده
۵۸۵۸	دست‌رسی	رس
۴۸۲۹	آبرفت	رفت
۳۲۷۳	کنج‌کاو	کاو
۱۱م	روی‌کرد	کرد
۴۲۱۰۵	جایگزین	گزین
۵۱۷م	ره‌نمود	نمود
۲۷۲۳	پیشنهاد	نهاد

جدول شماره ۳

هم به صورت جدا و هم متصل

پایه فعل‌های مورد بررسی در این قسمت که همگی بیانگر عدم هماهنگی در این مورد در کتاب‌های درسی می‌باشند به چند دسته مختلف به شرح زیر قابل تقسیم هستند:

۱- تعدادی از پایه‌های فعلی در بعضی کلمات به صورت جدا و در بعضی دیگر به صورت متصل به کار رفته‌اند. فهرست آنها به همراه یک مثال برای هر مورد با ذکر شماره صفحه در جدول شماره ۴ درج گردیده است:

شماره صفحه مثال	مثال برای مورد متصل در کلمه مرکب	شماره صفحه مثال	مثال برای مورد جدا در کلمه مرکب	پایه فعل
۵۸۸۰	پیامبر	۴۱۱۰۸	رنج بر	بَر
۴۱۱۷۸	دلخور	۴۸۱۹	آب خوری	خور
۴۶۶۴	سالخورده	۵۱۲۶	کرم خورده	خورد
۳۲۶م	کفشدوز	۲۴۱۳۵	پیراهن دوزی	دوز
۵۱۷م	علیزاده	۲۲۱۵۰	امام زاده	زاد
۵۶۲۶	زبانزد	۴۶۵۶	بهت زده	زد
۵۷۲۸	رهسپار	۴۱۷۸	خاک سپاری	سپار
۴۱۵۷	رهگذران	۴۸۱۰۴	خوش گذران	گذر
۲۱۸۲	راهنما	۳۱۱۳۷	قطب نما	نما
۵۶۷۶	دلنوازی	۵۱۱۸۷	چشم نواز	نواز

جدول شماره ۴

۲- بعضی پایه‌های فعلی در پاره‌ای موارد به کار رفته در کلمات مرکب استخراج شده به صورت جدا نوشته شده‌اند اما در کلمه یا کلماتی یکسان، هم به صورت جدا و هم به صورت متصل نیز به کار رفته‌اند. جدول شماره ۵ این پایه‌ها را فقط با ذکر یک مثال به صورت جدا با ذکر شماره صفحه نشان می‌دهد. کلمه‌هایی که این پایه‌ها در آنها به هر دو صورت نوشته شده‌اند به همراه شماره صفحه یکی از موارد و فراوانی استخراج شده آن کلمه مرکب در جدول شماره ۶ آورده شده‌اند:

شماره صفحه مثال	مثال	پایه فعل
۳۸۹	دست باف	باف
۴۴۲۷	نام برده	بُرد
۴۱۸۲	پیش بند	بند
۵۳۴۵	گلاب پاش	پاش
۳۶۱م	امکان پذیر	پذیر
۳۳۹۸	کشتی رانی	ران
۲۱۶۷	آهنگ ساز	ساز

۳۱۶۰	آتش سوزی	سوز
۵۸۲۴	لباس شویی	شو
۳۳۷۷	آب گرم کن	کن
۵۶۹۹	بنیان گذار	گذار
۴۱۲۳	عقب مانده	ماند
۴۸۴۱	کوچ نشینی	نشین
۳۴۸۷	اسم‌نویسی	نویس
۴۱۱۳۷	راه یابی	یاب

جدول شماره ۵

پایه فعل	کلمه مرکب با پایه فعل جدا	شماره صفحه یک مورد	فراوانی کلمه مرکب	کلمه مرکب با پایه فعل متصل	شماره صفحه یک مورد	فراوانی کلمه مرکب	شماره صفحه یک مورد	کلمه مرکب با پایه فعل متصل
باف	خیال باف	۴۱۱۷۸	۲	خیالباف	ض ۱۱۳	۱		
بُرد	فرمان بردار	۴۱۱۵۳	۱	فرمانبردار	۵۱۱۹۴	۱		
بند	دل بند	۳۲۱۱	۱	دل‌بند	۱۵۶۷	۱		
پاش	سم پاشی	۴۳۳۰	۳	سمپاشی	۴۳۳۰	۱		
پذیر	بخش پذیر	۵۴۱۱۱	۱۷	بخش‌پذیر	۴۴۱۳۹	۱۴		
	دل پذیر	ض ۳۱۴	۴	دل‌پذیر	۳۱۳۵	۱۸		
ران	سخن رانی	۴۸۱۱۸	۳	سخنرانی	۵۸۱۲۹	۱		
	قایق ران	۱۱۵۴	۱	قایقران	۵۸۳۵	۱		
ساز	نیم ساز	۵۴۱۲۷	۵	نیمساز	۴۴۱۶۳	۴		
سوز	دل سوز	۱۱۱۲۱	۱۲	دلسوز	۱۵۶۷	۴		
شو	دست شویی	۴۱۶۳	۱	دستشویی	۴۳۵۵	۱		
کن	بازی کن	۴۲۴۷	۱	بازیکن	۳۴۱۴۸	۱		
گذار	نام گذاری	۴۳۶۷	۱۰	نامگذاری	۴۴۱۱	۹		
ماند	باقی مانده	۳۴۱۷۸	۲۰	باقیمانده	۵۴۱۷	۱۴		
	باقی مانده است	۵۴۱۵۳	۱	باقیمانده است	۴۴۸۸	۲		
نشین	دل نشین	۴۵۱۷	۵	دل‌نشین	۴۵۶۳	۳		
نویس	خوش نویس	م ۴۱۶	۸	خوش‌نویس	م ۴۵۱۲	۱		
یاب	ارزش یابی	۵۵۷	۳۵	ارزش‌یابی	۱۵۷۱	۵۱		
	دست یابی	م ۵۸۷	۳	دستیابی	۱۵۶۹			

جدول شماره ۶

۳- بعضی پایه‌های فعلی در پاره‌ای موارد به کار رفته در کلمات مرکب استخراج شده به صورت متصل نوشته شده‌اند اما در کلمه یا کلماتی یکسان، هم به صورت جدا و هم به صورت متصل نیز به کار رفته‌اند. جدول شماره ۷ این پایه‌ها را فقط با ذکر یک مثال به صورت متصل با ذکر شماره صفحه نشان می‌دهد. کلمه‌هایی که این پایه‌ها در آنها به هر دو صورت نوشته شده‌اند به همراه شماره صفحه یکی از موارد و فراوانی استخراج شده آن کلمه مرکب در جدول شماره ۸ آورده شده‌اند:

پایه فعل	مثال	شماره صفحه مثال
آورد	دستاورد	۳۱۸م
آمد	پیشامد	۵۱۱۸۷

جدول شماره ۷

پایه فعل	کلمه مرکب با پایه فعل جدا	شماره صفحه یک مورد	فراوانی کلمه مرکب	کلمه مرکب با پایه فعل متصل	شماره صفحه یک مورد	فراوانی کلمه مرکب
آورد	ره آورد	۱۱م	۳	رهاورد	۱۲م	۳
آمد	خوش آمد	۳۸۲۵	۲	خوشامد	۵۶۷۶	۲

جدول شماره ۸

۴- تعدادی از پایه‌های فعلی استخراج شده، در بعضی کلمات به صورت جدا، در بعضی دیگر به صورت متصل و در بعضی نیز به هر دو صورت جدا و متصل نوشته شده‌اند. این مورد بیانگر بیشترین عدم هماهنگی در شیوه نگارش کلمات است. جدول شماره ۹ موارد مربوط به دو حالت اول را با ذکر مثال و شماره صفحه نشان می‌دهد. موارد مربوط به حالت سوم این پایه‌ها به همراه کلمات مربوط، شماره صفحه یکی از موارد و فراوانی استخراج شده آن کلمه مرکب در جدول شماره ۱۰ آورده شده‌اند:

پایه فعل	مثال برای مورد جدا در کلمه مرکب	شماره صفحه مثال	مثال برای مورد متصل در کلمه مرکب	شماره صفحه مثال
دار	تب دار	۱۱۴۷	پرچمدار	۳۷۳۶
گرد	آفتاب گردان	۳۳۱۱۴	بالگرد	۵۱۷۹
گو	دروغ گویی	۵۱۱۸۰	حفگو	۱۱م
گیر	برف گیر	۴۲۹۱	غافلگیر	۳۵۹۶

جدول شماره ۹

پایه فعل	کلمه مرکب با پایه فعل جدا	شماره صفحه یک مورد	فراوانی کلمه مرکب	کلمه مرکب با پایه فعل متصل	شماره صفحه یک مورد	فراوانی کلمه مرکب
دار	باغ دار			باغدار		
	بال دار	۳۸۱۵	۳	بالدار	۴۴۱۳۲	۱
	پاس دار	۳۱۹۴	۳	پاسدار	ض ۴۴۴	۱
	پستان دار	۴۱۱۶۴	۳	پستاندار	۵۸۱۴۸	۱
	جان دار	۳۳۳۲	۳	جاندار	۳۳۲۴	۲
	خدا نگه	۵۳۵۲	۲۶	خدا	۲۲۱۵۳	۲
	دار	۲۲۲۲	۳۰	نگهدار	۴۲۱۰	۴۳
	ایستاده	۳۳۱۰۳	۹	دست	۴۱۷۸	۱
	نگه دارید	۳۸۱۶	۴	نگهدارید	۳۸۱۳	۵
	دام داری	۳۸۵۶	۱	دامداری	۵۸۹۵	۱
	دین دار	۳۱۲۲	۵	دیندار	۳۸۵۶	۱
	کتاب دار	۳۳۴۳	۲	کتابدار	۳۲۱۰۱	۱
	گل دار	۲۲۸۷	۲	گلدار	۴۴۱۵۵	۹
مرغ داری			مرغداری			
گرد	جهان گرد	۴۱۲۸	۱	جهانگرد	۵۱۱۸۷	۲
گو	پیش گوئی	۴۱۱۷۷	۱	پیشگویی	۴۱۸۶	۲
	راست گو	۳۶۶۸	۱۰	راستگو	م ۳۶۲	۴
	گفت و گو	۴۱۱۱۶	۹۵	گفتگو	۴۴۶	۲
گیر	آب گیر	۴۱۹۱	۲	آبگیر	۱۲۱۲۴	۲
	دست گیر	۴۱۱۰۸	۲	دستگیر	۴۸۸۴	۲
	دل گیر	۵۱۱۳۴	۳	دلگیر	۵۶۴۶	۱
	کمان گیر	۴۱۱۱۸	۷	کمانگیر	۳۱۱۲۳	۲
	ماهی گیر	۴۱۱۰۸	۱۳	ماهیگیر	۴۴۱۲	۲

جدول شماره ۱۰

۵- بعضی از پایه‌های فعلی در هر یک از کلمات مرکب استخراج شده‌ای که به کار رفته‌اند به هر دو صورت جدا و متصل نوشته شده‌اند. فهرست این پایه‌ها به همراه کلمات مربوط، شماره صفحه یکی از موارد و فراوانی استخراج شده آن کلمه مرکب در جدول شماره ۱۱ درج گردیده‌اند:

پایه فعل	کلمه مرکب با پایه فعل جدا	شماره صفحه یک مورد	فراوانی کلمه مرکب	کلمه مرکب با پایه فعل متصل	شماره صفحه یک مورد	فراوانی کلمه مرکب	شماره صفحه یک مورد
بار	خون بار	۵۱۴۵	۱	خونبار	۵۱۱۸۸	۱	
پرور	دام پروری	۳۸۱۲	۷	دامپروری	۵۸۱۰	۱۰	
خواه	دل خواه	۵۱۱۸۹	۱۴	دلخواه	۵۱۷۸	۱۴	
رفت	پیش رفت	۴۱۱۸	۳	پیشرفت	۴۱۲۳	۱۶	
رو	پیش روی راه رو	۴۶۳۴ ۲۱۸۲	۱ ۱	پیشرو راهرو	۵۷۸ ۲۲۴۶	۲ ۳	
شد	گم شده	۴۱۸۶	۱	گمشده	۳۶۱۱	۱	
فرما	حکم فرما	۵۶۳۲	۳	حکمفرما	۵۶۷۴	۱	
گزار	خدمت گزار سپاس گزار	۴۸۱۱۵ ۴۱۸۰	۳ ۲۰	خدمتگزار سپاسگزار	۴۵۶۱ ۴۱۷م	۵ ۲	

جدول شماره ۱۱

موارد قابل توجه تر در جدول های شماره ۲ الی ۱۱

تمام موارد مندرج در جدول های شماره ۲ الی ۱۱ بیانگر عدم هماهنگی در نحوه اتصال پایه های فعلی در کلمات مرکب است. این عدم هماهنگی ها در یک کتاب، در بین کتاب های یک سال و همچنین در بین کتاب های سال های مختلف وجود دارد. چنانچه حتی موارد مندرج در جدول های شماره ۲ و ۳ که مربوط به جدا یا متصل بودن بعضی پایه های فعلی در کلمات استخراج شده هستند با هم مقایسه شوند به موارد دارای عدم هماهنگی در حالت های مشابه در کتاب های درسی بر می خوریم. در تمام موارد مندرج در جدول های شماره ۴ و ۹ یک پایه فعلی در بعضی کلمات به صورت جدا و در بعضی دیگر به صورت متصل به کار رفته است. در تمام موارد مندرج در جدول های شماره ۶، ۸، ۱۰ و ۱۱ یک پایه فعلی در یک کلمه هم جدا و هم متصل به کار رفته است. در زیر به بعضی از این عدم هماهنگی ها که قابل توجه تر هستند اشاره می شود.

پایه های فعلی «آ»، «آموز» و «آمد» که هر سه با حرف «الف» شروع شده اند از نظر اتصال به حرف قبلی دارای عدم هماهنگی هستند به این مفهوم که به ترتیب به صورت متصل، جدا و هر دو صورت متصل و جدا در کلمات استخراج شده به کار رفته اند.

در مورد نحوه اتصال پایه های فعلی مشابه «بر»، «رفت» و «رفت» که از نظر حروف مشابه هستند عدم هماهنگی وجود دارد.

پایه فعلی «نشین» در کلمه مرکب «دلنشین» در کتاب شماره ۴۵ به هر دو صورت جدا و متصل آورده شده است.

پایه فعلی «دار» در کلمه مرکب «پستاندار» در کتاب شماره ۳۳ به هر دو صورت جدا و متصل آورده شده است.

پایه فعلی «دار» در کلمه مرکب «دامداری» در کتاب شماره ۳۸ به هر دو صورت جدا و متصل آورده شده است.

پایه فعلی «گو» در کلمه مرکب «پیشگویی» در کتاب شماره ۴۱ به هر دو صورت جدا و متصل آورده شده است.

پایه فعلی «گو» در کلمه مرکب «راستگو» در کتاب شماره ۳۶ به هر دو صورت جدا و متصل آورده شده است.

پایه فعلی «بار» در کلمه مرکب «خونبار» در کتاب شماره ۵۱ به هر دو صورت جدا و متصل آورده شده است.

پایه فعلی «خواه» در کلمه مرکب «دلخواه» در کتاب شماره ۵۱ به هر دو صورت جدا و متصل آورده شده است.

پایه فعلی «رفت» در کلمه مرکب «پیشرفت» در کتاب شماره ۴۱ به هر دو صورت جدا و متصل آورده شده است.

پایه فعلی «فرما» در کلمه مرکب «حکمفرما» در کتاب شماره ۵۶ به هر دو صورت جدا و متصل آورده شده است.

پایه فعلی «گزار» در کلمه مرکب «سپاسگزار» در کتاب شماره ۴۱ به هر دو صورت جدا و متصل آورده شده است.

کلمه‌های غیر فعلی در کلمات مرکب استخراج شده از کتاب‌ها از نظر نحوه اتصال به کلمه قبلی

بررسی نحوه اتصال آنها

کلمه‌های غیر فعلی به کار رفته در کلمات مرکب استخراج شده از کتاب‌های درسی از نظر نحوه اتصال به کلمه‌های قبل از خود به چند دسته به شرح زیر قابل تقسیم هستند. با مقایسه این دسته‌ها با یکدیگر و توجه به جدول‌های حاوی کلمات مربوط به هر دسته بعضی عدم هماهنگی‌های موجود مشخص می‌گردد. تعدادی از این دسته‌ها نتیجه عدم هماهنگی در شیوه نگارش کتاب‌ها است.

فقط به صورت جدا

بسیاری از کلمات غیر فعلی به کار رفته در ساخت کلمات مرکب در ترکیب با کلمه قبل از خود در تمام موارد استخراج شده فقط به صورت جدا استفاده شده‌اند. فهرست این کلمات به همراه یک مثال با ذکر شماره صفحه مربوط در جدول شماره ۱۲ آورده شده است.

شماره صفحه مثال	مثال	کلمه
۱۱۷۲	خوش آواز	آواز
۴۱۲۶	خوش آهنگ	آهنگ
۵۱۱۹۰	لج باز	باز
۲۱۱۲۵	تاب بازی	بازی
۴۶۳۴	سبک بال	بال
۲۱۱۸	خوش بیان	بیان
۵۱۱۶۵	حواس پرت	پرت
۱۱۹۸	لاک پشت	پشت
۲۴	قاسم پور	پور
۳۱۸۱	گول پیکر	پیکر
۵۱۱۸۵	پیل تن	تن
۴۵۲۶	یک جا	جا
۴۸۱۰۹	کم جمعیت	جمعیت
۳۷۵۵	کم حرف	حرف
۱۲۸۷	خوش خط	خط
۴۴۶۹	نیم دایره	دایره
۱۴	سیمین دخت	دخت
۵۱۴۸	تنگ دست	دست
۲۱۹۶	گل دسته	دسته
۲۱۲۳	یک دفعه	دفعه
۱۲۱۱۷	خانه به دوش	دوش
۴۲۱۲۵	خوش ذوق	ذوق
۴۱۱۵	گل رخ	رخ
۲۱۸۲	خوش رفتار	رفتار
۵۱۱۳۸	خوش رنگ	رنگ
۴۱۱۲۳	نیم روز	روز
۴۳۱۰۳	بزرگ سال	سال
۳۱۱۲۵	چهل ستون	ستون

۵۱۷۲	خون سردی	سرد
۳۱۱۲۵	دل شاد	شاد
ض ۱۱۱	کم صبر	صبر
۵۱۱۵۳	خوش صورت	صورت
۳۸۲۸	یک طرفه	طرف
۵۱۱۸۹	خوش عاقبت	عاقبت
۴۳۸۵	چرخ فلک	فلک
۴۶۶۵	خوش قامت	قامت
۴۴۸۵	خارج قسمت	قسمت
۴۱۱۴۴	خوش قلب	قلب
۴۱۱۴۴	نجف قلی	قلی
۳۴۸۰	گران قیمت	قیمت
۳۲۱۵۲	شیرین کام	کام
۵۳۷۵	هیچ کدام	کدام
۴۱۲۳	هیچ کس	کس
۴۸۳۴	سانتی گراد	گراد
۴۱۱۵	آب گوشت	گوشت
۳۸۹	آب لیمو	لیمو
۱۱۷۹	چه موقع	موقع
۴۶۶۲	صاحب نام‌اند	نام
۱۵۷۱	دل نگرانی	نگران
۲۶۱۹	هیچ وقت	وقت
۴۴۱۶۱	هفت هزار	هزار
۳۱۱۵۴	بزرگ همت‌تر	همت
۳۱۱۲۸	کم هوش	هوش
۵۷۵۵	کدام یک	یک

جدول شماره ۱۲

فقط به صورت متصل

کلماتی که در ساخت کلمات مرکب در تمام موارد استخراج شده به صورت متصل به کلمه قبل از خود به کار رفته‌اند به همراه یک مثال با ذکر شماره صفحه در جدول شماره ۱۳ درج گردیده‌اند:

کلمه	مثال	شماره صفحه مثال
پاچه	دستپاچه	۴۱۱۷۸
پایه	کوهپایه	۴۸۲۵
چال	یخچال	۳۳۴۵
درست	تندرست	۳۲۹
راه	گمراه	۵۶۳۸
رضا	علیرضا	ض ۴۴۷
رگ	سیاهرگ	۴۳۱۰۰
شاه	خوارزمشاه	۵۸۱۰۵
شش	آبشش	۳۳۲۵
عباس	غلامعباس	م ۱۵۲
علی	غلامعلی	م ۵۶۴
گونه	چگونه	۴۱۱۰۵
مرغ	سیمرغ	۵۱۱۲۹
مزد	دستمزد	۴۴۱۳۱
ناز	گلناز	۴۱۱۱۳
یار	آبیاری	۴۱۳۸

جدول شماره ۱۳

هم به صورت جدا و هم متصل

کلمات مورد بررسی در این قسمت، در نحوه اتصال به کلمه قبل از خود در ساخت کلمات مرکب دارای عدم هماهنگی هستند و بر اساس همین عدم هماهنگی‌ها به دسته‌های مختلفی به شرح زیر تقسیم می‌شوند:

۱- کلمات مندرج در جدول شماره ۱۴ در بعضی کلمات مرکب استخراج شده به صورت جدا و در بعضی دیگر به صورت متصل به کلمه قبل از خود به کار رفته‌اند:

کلمه	مثال برای مورد جدا در کلمه مرکب	شماره صفحه مثال	مثال برای مورد متصل در کلمه مرکب	شماره صفحه مثال
پا	هشت پا	۴۳۴۱	دمپایی	۳۴۱۵۶
دوست	مهمان دوست	ض ۳۱۹	رحماندوست	۲۶۶۸
نامه	دانش نامه	۵۱۱۴	شاهنامه	۱۱۱۱۷

جدول شماره ۱۴

۲- بعضی کلمات در پاره‌ای موارد به کار رفته در کلمات مرکب استخراج شده به صورت جدا نوشته شده‌اند اما در یک کلمه یا کلمات یکسانی هم به صورت جدا و هم به صورت متصل به کلمه قبل از خود نیز به کار رفته‌اند. جدول شماره ۱۵ این کلمات را با ذکر مثال به صورت جدا نشان می‌دهد. جدول شماره ۱۶ موارد جدا و متصل این کلمات را در کلمات مرکب یکسان به همراه شماره صفحه یکی از موارد و فراوانی استخراج شده آن کلمه مرکب نشان می‌دهد:

کلمه	مثال	شماره صفحه مثال
برگ	دم برگ	۴۳۲۴
چه	چنان چه	۳۵۱۳م
خانه	بت خانه	۲۵۷۸
دل	خوش دل	۴۱۱۷۸
رو	کم رو	۴۱۳۹
که	همین که	۲۱۲۲
متر	میلی متر	۳۴۱۶۳

جدول شماره ۱۵

کلمه	به شکل جدا در کلمه مرکب	شماره صفحه یک مورد	فراوانی کلمه مرکب	به شکل متصل در کلمه مرکب	شماره صفحه یک مورد	فراوانی کلمه مرکب
برگ	گل برگ	۱۳۴۲	۳	گلبرگ	۲۱م	۱
چه	آن چه	۴۳۷۴	۹	آنچه	۴۵۲	۱۱
خانه	چاپ خانه کتاب خانه	۲۱۹۷ ۳۴۱۲	۱ ۴۵	چاپخانه کتابخانه	۵۱۲م ۳۴۱۳۶	۲۱ ۱۶
دل	سنگ دل	۴۱۵۷	۱	سنگدل	۵۱۱۷۴	۱
رو	رو به رو	۲۱۳۰	۱۹	روبرو	۲۴۷۰	۲
که	آن که این که	۲۱۱۱ ۲۱۱۰	۲ ۳	آنکه اینکه	۴۴۱۶۹ ۴۴۱۱۲	۱ ۲
متر	سانتی متر	۵۴۱۰۶	۱۷	سانتیمتر	۵۴۱۵۲	۷

جدول شماره ۱۶

۳- بعضی کلمات در پاره‌ای موارد به کار رفته در کلمات مرکب استخراج شده به صورت متصل به کلمه قبل از خود نوشته شده‌اند. اما در کلمه یا کلماتی یکسان هم به صورت متصل و هم به صورت جدا نیز مشاهده شده‌اند. جدول شماره ۱۷ این کلمات را با ذکر یک مثال در شکل متصل نشان می‌دهد. جدول شماره ۱۸ موارد جدا و متصل این کلمات را در کلمات مرکب یکسان به همراه شماره صفحه یکی از موارد و فراوانی استخراج شده آن کلمه مرکب نشان می‌دهد:

کلمه	مثال	شماره صفحه مثال
بخت	جوانبخت	ض ۴۸۱
پزشک	دامپزشک	ض ۴۴۳
شنبه	یکشنبه	۴۸۱۱۳

جدول شماره ۱۷

کلمه	به شکل جدا در کلمه مرکب	شماره صفحه یک مورد	فراوانی کلمه مرکب	به شکل متصل در کلمه مرکب	شماره صفحه یک مورد	فراوانی کلمه مرکب
بخت	خوش بخت	۴۱۱۳۰	۱۵	خوشبخت	۴۶۶۵	۲
پزشک	دندان پزشک	۵۱۲۶	۱	دندانپزشک	۵۱۲۶	۱
شنبه	پنج شنبه	۴۸۱۱۳	۱	پنجشنبه	۴۴۷۲	۳

جدول شماره ۱۸

۴- تعدادی از کلمات در بعضی از کلمات مرکب به صورت جدا، در بعضی دیگر به صورت متصل و در بعضی نیز به هر دو صورت جدا و متصل نوشته شده‌اند. این شکل‌های نوشتاری بیانگر بیشترین عدم هماهنگی در شیوه نگارش کلمات می‌باشد. جدول شماره ۱۹ موارد مربوط به دو حالت اول را با ذکر مثال و شماره صفحه نشان می‌دهد. موارد مربوط به حالت سوم این کلمات به همراه شماره صفحه یکی از موارد و فراوانی استخراج شده آن کلمه مرکب در جدول شماره ۲۰ درج گردیده‌اند:

کلمه	مثال برای مورد جدا در کلمه مرکب	شماره صفحه مثال	مثال برای مورد متصل در کلمه مرکب	شماره صفحه مثال
صد	هفت صد	۳۴۵	سیصد	۵۴۱
کار	راه کار	ض ۲۴	شاهکار	۵۸۱۱۱

جدول شماره ۱۹

کلمه	به شکل جدا در کلمه مرکب	شماره صفحه یک مورد	فراوانی کلمه مرکب	به شکل متصل در کلمه مرکب	شماره صفحه یک مورد	فراوانی کلمه مرکب
صد	هشت صد	۴۴۶	۲	هشتصد	۴۴۶	۲
کار	چه کار	۱۱۹۱	۲	چکار	۴۴۱۴۹	۲

جدول شماره ۲۰

۵- بعضی از کلمات در هر یک از کلمات مرکب استخراج شده به هر دو صورت جدا و متصل به کار رفته‌اند. فهرست این کلمه‌ها به همراه کلمات مرکب مربوط، شماره صفحه و جمع فراوانی استخراج شده کلمه مرکب در جدول شماره ۲۱ آورده شده‌اند:

کلمه	به شکل جدا در کلمه مرکب	شماره صفحه یک مورد	فراوانی کلمه مرکب	به شکل متصل در کلمه مرکب	شماره صفحه یک مورد	فراوانی کلمه مرکب
باره	یک باره	۴۱۷۸	۷	یکباره	۲۶۱۹	۱
بو	خوش بو	۳۲۲۹	۱۷	خوشبو	۳۱۱۵۶	۳
بها	گران بها	۵۱۱۳۲	۷	گرانبها	۵۱۱۹۰	۱
تنگ	دل تنگ	۴۱۱۰۷	۳	دل‌تنگ	۴۱۱۰۸	۱
حال	خوش حال	۴۱۹۴	۱۰۸	خوشحال	۴۵۶۴	۲۷
دم	صبح دم	۵۶۱۰	۲	صبحدم	۴۶۸م	۱
دیگر	یک دیگر	۳۵۱۰۹	۹۳	یکدیگر	۳۵۱۱۰	۲۵
روا	فرمان روا	۴۸۷۹	۴	فرمانروا	۴۵۳۰	۵
ریز	سنگ ریزه	۲۱۸۰	۵	سنگریزه	۲۵۶۲	۱
طور	چه طور	۵۴۸۸	۱۷	چطور	۵۴۵۳	۲
قدر	آن قدر	۵۶۷۶	۳۲	آنقدر	۴۴۱۰۹	۱
	چه قدر	۵۶۵۶	۵۴	چقدر	۵۶۷۴	۱۷
گرم	دل گرم	۵۶۱۹	۱	دلگرم	۴۱۱۰۹	۲
گوش	بازی گوش	۳۱۱۴۳	۳	بازیگوش	۳۴۱۵۹	۳
مرد	جوان مرد	۳۱۹۶	۱۱	جوانمرد	۳۲۱۳۶	۱
مزه	خوش مزه	۳۷۳	۱۶	خوشمزه	۳۶۸	۲

جدول شماره ۲۱

موارد قابل توجه‌تر در جدول‌های شماره ۱۲ الی ۲۱

تمام موارد مندرج در جدول‌های شماره ۱۲ الی ۲۱ بیانگر عدم هماهنگی در نحوه اتصال کلمه‌های غیر فعلی در کلمات مرکب است. این عدم هماهنگی‌ها در یک کتاب، در بین کتاب‌های یک سال و همچنین در بین کتاب‌های سال‌های مختلف وجود دارد. حتی اگر موارد مندرج در جدول‌های شماره ۱۲ و ۱۳ که مربوط به جدا یا متصل بودن بعضی کلمه‌های غیر فعلی در کلمات استخراج شده هستند با هم مقایسه شوند به موارد دارای عدم هماهنگی در حالت‌های مشابه در کتاب‌های درسی بر می‌خوریم. در تمام موارد مندرج در جدول‌های شماره ۱۴ و ۱۹ یک کلمه غیر فعلی در بعضی کلمات به صورت جدا و در بعضی دیگر به صورت متصل به کار رفته است. در تمام موارد مندرج در جدول‌های شماره ۱۶، ۱۸، ۲۰ و ۲۱ یک کلمه غیر فعلی در یک کلمه هم جدا و هم متصل به کار رفته است. در زیر به بعضی از این عدم هماهنگی‌ها که قابل توجه‌تر هستند اشاره می‌شود.

کلمه «خانه» در کلمه مرکب «کتابخانه» در کتاب شماره ۳۴ به هر دو صورت جدا و متصل به کار رفته است.

کلمه «متر» در کلمه مرکب «سانتیمتر» در کتاب شماره ۵۴ به هر دو صورت جدا و متصل به کار رفته است.

کلمه «پزشک» در کلمه مرکب «دندانپزشک» در کتاب شماره ۵۱ به هر دو صورت جدا و متصل به کار رفته است.

کلمه «بها» در کلمه مرکب «گرانبها» در کتاب شماره ۵۱ به هر دو صورت جدا و متصل به کار رفته است.

کلمه «تنگ» در کلمه مرکب «دل‌تنگ» در کتاب شماره ۴۱ به هر دو صورت جدا و متصل به کار رفته است.

کلمه «دیگر» در کلمه مرکب «یکدیگر» در کتاب شماره ۳۵ به هر دو صورت جدا و متصل به کار رفته است.

کلمه «طور» در کلمه مرکب «چطور» در کتاب شماره ۵۴ به هر دو صورت جدا و متصل به کار رفته است.

کلمه «قدر» در کلمه مرکب «چقدر» در کتاب شماره ۳۴ به هر دو صورت جدا و متصل به کار رفته است.

دو املایی‌ها

تعدادی از کلمات استخراج شده از کتاب‌های درسی دارای دو شکل املایی هستند. منظور از دو املایی یا دو شکل املایی، نحوه اتصال تکواژها و حروف به یکدیگر نیست بلکه به کار بردن دو حرف مختلف در یک جایگاه در املائی این کلمات است. در بین این کلمات، که اکثراً ساده هستند کلمات مرگب و مشتق هم دیده می‌شود. جدول شماره ۲۲ هر دو شکل املائی آنها را با ذکر شماره صفحه یک مورد به عنوان نمونه و فراوانی هر یک نشان می‌دهد:

شکل املائی اول	شماره صفحه یک مورد	فراوانی استخراج شده	شکل املائی دوم	شماره صفحه یک مورد	فراوانی استخراج شده
آیه الله	۵۸۱۲۷	۲	آیت الله	ج ۱۵	۲
آینه	۴۱۱۶۴	۴	آینه	۴۳۵۱	۱۶
پائین	۴۴۵۱	۱	پایین	۱۴۱۵	۲
توانائی	۱۴م	۱	توانایی	۱۵۷۱	۳
جرئت	۵۱۱۸۷	۱	جرأت	۱۵۶۸	۱
دستاورد	۲۱م	۱	دستاورد	۳۱۸م	۳
روستائیان	۳۴۸۷	۲	روستاییان	۳۸۱۱	۸
زائد	۴۵۱۳م	۴	زاید	۳۳۸۸	۴
قورباقه	۴۲۲۴	۲	قورباغه	۱۴۶۷	۱
محتوی	۱۴م	۱	محتوا	۱۱م	۱۵
موزائیک	۵۴۱۲۳	۳	موزاییک	۴۴۱۳۶	۱
مسأله	۴۴۱۳	۲۴	مسئله	۵۴۷۸	۱۹
هشیار	۴۱۱۲۶	۱	هوشیار	۵۱۱۱۴	۱

جدول شماره ۲۲

نتیجه‌گیری

در طی بررسی کلمات استخراج شده از کتاب‌های درسی ناهماهنگی‌های بسیاری مشاهده شد. تقریباً تمام جدول‌ها بیانگر این ناهماهنگی‌ها هستند. حتی بعضی جدول‌ها و قسمت‌ها که بیانگر کاربرد یکسان بعضی موارد هستند در مقایسه با قسمت‌های دیگر مربوط به خود عدم هماهنگی‌های به کار رفته در کتاب‌های درسی را نشان می‌دهند. این عدم هماهنگی‌ها برای دانش آموزان مشکلاتی را در فراگیری املائی کلمات ایجاد می‌کند از جمله اینکه تکواژهای یک کلمه خاص را که در یک کتاب درسی به صورت متصل و در کتاب دیگر جدا نوشته شده‌اند به

چه صورت باید یاد بگیرد و یا اینکه یک تکواژ که در دو کلمه متفاوت به دو شکل جدا و متصل در یک و یا دو کتاب درسی آورده شده است به چه شکل باید یاد بگیرد؟

فرضیه اول: احتمالاً در هر یک از کتاب‌های درسی دوره ابتدایی ناهماهنگی‌هایی از نظر نحوه اتصال پایه واژه‌ها به یکدیگر وجود دارد.

با استفاده از موارد استخراج شده و جدول‌های تنظیم شده مشخص می‌گردد که این فرضیه در مورد بعضی از کتاب‌های درسی به اثبات نرسیده و در مورد بعضی دیگر به اثبات رسیده است. به این مفهوم که در بعضی از کتاب‌های درسی از نظر نحوه اتصال پایه‌واژه‌ها به یکدیگر در کلمات مرکب هماهنگی و یکسان بودن رعایت شده و در بعضی دیگر رعایت نشده و ناهماهنگی وجود دارد. موارد مربوط به هر یک از دو حالت مذکور به شرح زیر می‌باشد:

کتاب‌هایی که عدم هماهنگی در آنها مشاهده نشده است.

در هیچ یک از کتاب‌های شماره ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۳۱، ۳۷، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۵۲، ۵۳، ۵۵، ۵۷، و ۵۸ عدم هماهنگی در نحوه اتصال پایه‌های فعلی و غیر فعلی در کلمات مرکب مشاهده نشده است.

کتاب‌هایی که عدم هماهنگی در آنها مشاهده شده است.

کتاب شماره ۱۱ (فارسی (بخوانیم) سال اول)

۱- در نحوه اتصال پایه‌های فعلی در کلمات مرکب «راه پیمایی» و «رویکرد» (رجوع شود به جدول شماره (ر ج ج) ۲ و ۳) و «دل سوز» و «خیالباف» (ر ج ج ۶) عدم هماهنگی وجود دارد.

۲- در نحوه اتصال پایه‌های غیر فعلی در کلمات مرکب «لاک پشت» (ر ج ج ۱۲) و «شاهنامه» (ر ج ج ۱۴) عدم هماهنگی وجود دارد.

کتاب شماره ۲۲ (فارسی (بنویسیم) سال سوم)

کلمه «خوشبو» در صفحه ۲۹ به صورت جدا و در صفحه ۱۳۳ به صورت متصل نوشته شده است (ر ج ج ۲۱).

کتاب شماره ۳۳ (علوم سال سوم)

پایه فعلی «دار» در کلمه «پستاندار» به هر دو صورت جدا و متصل استفاده شده است (ر ج ج

۱۰).

کتاب شماره ۳۴ (ریاضی سال سوم)

کلمه «خانه» در کلمه مرکب «کتابخانه» به هر دو صورت جدا و متصل به کار رفته است (ر ج ج

۱۶).

کتاب شماره ۳۵ (آموزش قرآن سال سوم)

کلمه «دیگر» در کلمه مرکب «یکدیگر» به هر دو صورت جدا و متصل به کار رفته است (رجوع شود به قسمت (رج ق) ۱۱-۲-۱-۳ و رج ج ۱۹).

کتاب شماره ۳۶ (هدیه‌های آسمان سال سوم)

پایه فعلی «گو» در کلمه مرکب «راستگو» به هر دو صورت جدا و متصل نوشته شده است (رج ق ۱۱-۱-۱-۳ و رج ج ۱۰).

کتاب شماره ۳۸ (اجتماعی سال سوم)

پایه فعلی «دار» در کلمه مرکب «دامداری» به هر دو صورت جدا و متصل آورده شده اند (رج ق ۱۱-۱-۱-۳ و رج ج ۱۰).

کتاب شماره ۴۱ (فارسی (بخوانیم) سال چهارم)

۱- پایه‌های فعلی «گو، رفت و گزار» به ترتیب در کلمه‌های مرکب «پیشگویی، پیشرفت و سپاسگزار» به هر دو صورت جدا و متصل به کار رفته‌اند (رج ق ۱۱-۱-۱-۳ و رج ج ۱۰ و ۱۱).

۲- کلمه «تنگ» در کلمه مرکب «دل‌تنگ» به هر دو صورت جدا و متصل آورده شده است (رج ق ۱۱-۲-۱-۳ و رج ج ۲۱).

کتاب شماره ۴۵ (آموزش قرآن سال چهارم)

پایه فعلی «نشین» در کلمه مرکب «دل‌نشین» به هر دو صورت جدا و متصل به کار رفته است (رج ق ۱۱-۱-۱-۳ و رج ج ۶).

کتاب شماره ۵۱ (فارسی (بخوانیم) سال پنجم)

۱- پایه‌های فعلی «بار» و «خواه» به ترتیب در کلمات مرکب «خونبار» و «دلخواه» به هر دو صورت جدا و متصل به کار رفته‌اند (رج ق ۱۱-۱-۱-۳ و رج ج ۱۱).

۲- کلمه‌های «پزشک» و «بها» به ترتیب در کلمه‌های مرکب «دندانپزشک» و «گران‌بها» به هر دو صورت جدا و متصل به کار رفته‌اند (رج ق ۱۱-۲-۱-۳ و رج ج ۱۸ و ۱۹).

کتاب شماره ۵۴ (ریاضی سال پنجم)

کلمه‌های «متر» و «طور» به ترتیب در کلمات مرکب «سانتیمتر» و «چطور» به هر دو صورت جدا و متصل به کار رفته‌اند (رج ق ۱۱-۲-۱-۳ و رج ج ۱۶ و ۱۹).

کتاب شماره ۵۶ (هدیه‌های آسمان سال پنجم)

۱- پایه فعلی «فرما» در کلمه مرکب «حکمفرما» به هر دو صورت جدا و متصل به کار رفته است (رج ق ۱۱-۱-۱-۳ و رج ج ۱۱).

۲- کلمه «قدر» در «چقدر» به هر دو صورت جدا و متصل استفاده شده است (رج ق

۱۱-۲-۱-۳ و رج ج ۲۱).

فرضیه دوم: احتمالاً در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی در مقایسه با یکدیگر ناهماهنگی‌هایی از نظر نحوه اتصال پایه واژه‌ها به یکدیگر وجود دارد.

با استفاده از اکثر جدول‌های تنظیم شده که توضیح هر کدام نیز بطور مفصل در قسمت‌های مربوط داده شده مشخص می‌گردد که این فرضیه در مورد کتاب‌های درسی دوره ابتدایی به اثبات رسیده و کتاب‌ها در مقایسه با یکدیگر از نظر نحوه اتصال پایه‌واژه‌ها در کلمات مرکب دارای ناهماهنگی‌های بسیاری هستند.

منابع

- انوری، حسن و حسن احمدی گیوی (۱۳۷۱) دستور زبان فارسی ۲، هفتم، تهران، فاطمی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۶) آموزش قرآن اول دبستان - ۴/۱، دهم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) آموزش قرآن پنجم دبستان - ۲۳/۱، هفتم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) آموزش قرآن چهارم دبستان - ۱۷/۱، هشتم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) آموزش قرآن دوم دبستان - ۸/۱، هفتم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) آموزش قرآن سوم دبستان - ۱۲/۳، چهارم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) تعلیمات اجتماعی پنجم دبستان - ۲۴، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) تعلیمات اجتماعی چهارم دبستان - ۱۸، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) تعلیمات اجتماعی سوم دبستان - ۱۳، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۶) ریاضی اول دبستان - ۲، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) ریاضی پنجم دبستان - ۲۱، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۶) ریاضی چهارم دبستان - ۱۵، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) ریاضی دوم دبستان - ۶، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) ریاضی سوم دبستان - ۱۰، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) علوم تجربی اول دبستان - ۴، هشتم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) علوم تجربی پنجم دبستان - ۲۲، یازدهم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) علوم تجربی چهارم دبستان - ۱۶، سیزدهم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) علوم تجربی دوم دبستان - ۷، هشتم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) علوم تجربی سوم دبستان - ۱۱، هشتم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.

- چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
 دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) فارسی اول دبستان - بخوانیم - ۱، نهم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) فارسی پنجم دبستان - بخوانیم - ۲۰، چهارم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) فارسی چهارم دبستان - بخوانیم - ۱۴، ششم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) فارسی دوم دبستان - بخوانیم - ۵، نهم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) فارسی سوم دبستان - بخوانیم - ۹، هشتم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) فارسی اول دبستان - بنویسیم - ۱/۱، نهم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) فارسی پنجم دبستان - بنویسیم - ۲۰/۱، چهارم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) فارسی چهارم دبستان - بنویسیم - ۱۴/۱، ششم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) فارسی دوم دبستان - بنویسیم - ۵/۱، نهم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) فارسی سوم دبستان - بنویسیم - ۹/۱، هشتم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۶) کتاب کار هدیه‌های آسمان پنجم دبستان - ۲۳/۴، سوم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) کتاب کار هدیه‌های آسمان چهارم دبستان - ۱۷/۴، پنجم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) کتاب کار هدیه‌های آسمان دوم دبستان - ۸/۴، هفتم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) کتاب کار هدیه‌های آسمان سوم دبستان - ۱۲/۴، ششم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۶) هدیه‌های آسمان (تعلیم و تربیت اسلامی) - پنجم دبستان - ۲۳، سوم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) هدیه‌های آسمان (تعلیم و تربیت اسلامی) - چهارم دبستان - ۱۷، پنجم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) هدیه‌های آسمان (تعلیم و تربیت اسلامی) - دوم دبستان - ۸، هفتم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.
- دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی (۱۳۸۷) هدیه‌های آسمان (تعلیم و تربیت اسلامی) - سوم دبستان - ۱۲، ششم، تهران، اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی.

- شریعت، محمد جواد (۱۳۶۷) دستور زبان فارسی، سوم، تهران، اساطیر.
- فرهنگستان زبان و ادب فارسی (۱۳۸۴) دستور خط فارسی www.persianacademy.ir.
- قریب، عبدالعظیم و همکاران (۱۳۶۷) دستور زبان فارسی، پنجم، تهران، سازمان انتشارات اشرفی.
- کشان، خسرو (۱۳۷۱) اشتقاق پسوندی در فارسی امروز، تهران، مرکز نشر دانشگاهی.
- مشکوه‌الدینی، مهدی (۱۳۸۶) دستور زبان فارسی واژگان و پیوندهای ساختی، دوم، تهران، سمت.
- ناتل خانلری، پرویز (۱۳۷۰) دستور زبان فارسی، دوازدهم، تهران، توس.

